

TƏHSİLİN HUMANİSTLƏŞDİRİLMƏSİ ANLAYIŞININ MAHİYYƏTİ VƏ MƏZMUNU

Açar sözlər: *Təhsil, təhsili idarəetmə, humanizm, insan*

Key words: *Education, education management, humanizm, human*

Ключевые слова: *Образование, управление образования, гуманизм, человек*

Humanizm və humanistlik dedikdə insanpərvərlik, insansevərlik, mərhəmətlik, rəhmdillik, sədaqət, alicənablıq, insaf, ədalət, mürvət, xeyirxahlıq, insaniyyət və s. kimi anlayışlar başa düşülür. Tarixi dövrlərə nəzər saldıqda sosializm prinsiplərinə görə humanizmə daha çox əhəmiyyət verilməsi, kapitalizimdə isə demokratik vətəndaş cəmiyyəti yaranana qədər humanizmin önünə keçən maddi dəyərlərin üstünlük təşkil etdiyi bir cəmiyyəti müşahidə edirdik. Təəssüf ki, terror, qəza, oğurluq, zorakılıq və s. kimi insan həyatına zərər verə biləcək, insanın inkişafının önünə keçə biləcək cinayətlərin olduğu bir cəmiyyətdə humanizm prinsipinin aparıcı mövqedə olmadığını görürük. İllər boyu humanizmin insanlara aşılmasının ən böyük yolu təhsildən və tərbiyədən keçib. Əslində humanizm anlayışının tarixi kökləri çox dərinidir. Bütün dini sistemlərdə insana sevgi, şəfqət, mərhəmət kimi hisslər həmişə ön plana çəkilib. Hələ XII əsrdə Nizami öz əsərlərində humanizmə və demokratizmə önəm vermiş, elmi, incəsənəti, dostluğu, xeyirxahlığı, əməyi yüksək qiymətləndirmişdir. Təhsilin humanist prinsiplər üzrə qurulması ideyası Avropada (İntibah dövrü) əsasən XIV-XVI əsrlərdə formalaşmışdı. O dövrün humanistləri İtalyada P.Verçerno, Vittorino de Feltre, T.Kampanella;, İngiltərədə T.Mor;, İspaniyada X.Vives; Fransada Fransua Rable, Mişel de Monten;, Almanyada İ.Reyxlin;, Niderlandda Erazm Rotterdamski və digər humanistlər məktəblərdə humanist ideyalar yayır, fiziki cəzaya qarşı çıxırdılar. İntibah dövründə yaranan ilkin humanistləşdirmə ideyası şəxsiyyətə, o cümlədən uşaq şəxsiyyətinə hörmət edilməsini tövsiyə edirdi. Y.A.Komenski məktəbi insanlıq emalatxanası, humanizm emalatxanası adlandırırdı.(5.s.339)

Təhsilin, tərbiyənin əsas qayəsi insana insan olmağı öyrətməkdir. Gənc nəsə humanist üsullarla və humanist formalarda təhsil vermək və onları tərbiyə etmək yüksək intellektual səviyyəsi olan hər bir müəllim üçün bir qayədir və o, daim buna yaxınlaşmağa çalışmalıdır. Belə ki, bir valideyin, müəllim, idarəçi olaraq biz gələcəkdə insanlığı tərbiyə etməliyik.

Hələ 90-cı illərin əvvəllərində dövlətimiz müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasının qurucusu Ulu öndər H.Ə.Əliyev öncə təhsil sahəsində islahatların aparılması ilə bağlı sərəncam verdi. 1999 – cu il 15 iyununda “Azərbaycan Respublikasının Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı”(3.s.6) qəbul olunmuşdu.

İslahatın məqsədləri qarşısında demokratikləşdirmə, humanistləşdirmə, inteqrasiya, differensiallaşdırma, fərdiləşdirmə, humanitarlaşdırma prinsiplərinə əsaslanaraq təhsil alanın şəxsiyyət kimi formalaşdırılmasını, onun təlim – tərbiyə prosesinin əsas subyektinə çevrilməsini başlıca vəzifə hesab edən, milli zəminə, bəşəri dəyərlərə əsaslanan, bütün qurumların fəaliyyətini təhsil alanın mənafeyinə xidmət etmək məqsədi ətrafında birləşdirən yeni təhsil sisteminin yaradılması durur.

Bütün təhsil müəssisələri, tədris prosesi uşağın, şagirdin, yəni təhsil alanın arzu və istəklərinə uyğun olmalı, onun meyl və maraqları, fərdi psixoloji xüsusiyyətləri, potensial imkanları nəzərə alınmaqla qurulmalıdır. Şagirdə həm mənəvi, həm fiziki cəhətdən gücü çatan, götürə bildiyi qədər bilik, məlumat verilməlidir. Tədris prosesi şagirdi yormamalı, eyni zamanda onlar üçün sevinc, fərah mənbəyinə çevrilməlidir. İstedad və qabiliyyətləri müxtəlif olan şagirdlərə fərqli yanaşılmalı, zəiflərin güclülərin yanında buxara çevrilməsinə imkan verilməməlidir. Şagirdlər istəklərinə uyğun öyrənməyi öyrənməlidirlər. Bunun üçün təhsil müəssisəsi elə təşkil olunmalıdır ki, şagirdlərin özlərində öyrənməyə maraq, ehtiyac, tələbat yaransın. Təhsilin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi, öncə, müəllim-şagird münasibətindən, müəllim rəftarı və nümunəsindən başlayır. Münasibətdə qarşılıqlı hörmət və ehtiram, sevgi və əməkdaşlıq, sağlam rəqabət əsas yer tutur.

Təhsilin humanistləşdirilməsi anlayışı yeni pedaqoji təfəkkürün təzahürü kimi ortaya çıxmışdır. Məktəb həyatının bütün sahələrində humanist dəyərlərin qorunub saxlanmasını, məktəbdə sağlam mənəvi – psixoloji mühitin yaradılmasını, humanist ünsiyyətin, humanist davranışın hökm sürməsinə tələb edir.

Təhsilin humanistləşdirilməsi, ilk növbədə, uşağa münasibətin dəyişməsi, yəni təlimdə subyekt-subyekt münasibətlərinin bərqərar olması, müəllim və şagirdin əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərməsi deməkdir. Bu gün humanist müəllimin sosial - psixoloji portretini təsəvvür edərkən ilk növbədə, onun şagirdin qabiliyyət və istedadına optimist yanaşması, yaşından aslı olmayaraq hər bir uşağa gələcəyin böyük adamı kimi baxa bilməsi, tolerantlığı, ünsiyyət mədəniyyəti nəzərdə tutulur. Təsədüfə deyil ki, təhsillə bağlı qəbul edilmiş bütün normativ - hüquqi sənədlərdə, o cümlədən “Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” nda humanistlik əsas prinsip kimi ön planda dayanır. (2, s.8)

Humanistlik – milli və ümumbəşəri dəyərlərin, şəxsiyyətin azad inkişafının, insan hüquqları və azadlıqlarının, sağlamlığın və təhlükəsizliyin, ətraf mühitə və insanlara qayğı və hörmətin, tolerantlıq və dözümlülüyün prioritet kimi qəbul olunmasını ifadə edir.

Demokratiklik, bərabərlik, millilik və dünyəvilik, keyfiyyətlik, səmərəlilik, fasiləsizlik, vəhdətlik, daimilik, varislik, liberallaşma və inteqrasiya kimi digər 12 prinsip ayrı anlayışları təcəssüm etsədə, hər birinin özəyində humanizim durmuşdur.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı 2018
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı 2017
3. Azərbaycan Respublikası Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı. Bakı 1999
4. Təhsildə Humanizm və Demokratiya Bakı 2002
5. Pedaqogika tarixi Bakı 2010
6. Azərbaycan Məktəbi №2 2000
7. Ali Təhsil Müəssisələrində Pedaqoji Prosesin Demokratikləşdirilməsi və Humanistləşdirilməsi Bakı 2008

The essence and content of the concept of humanist education

Summary

The article focuses on the concept of humanism in education and the principle of humanism. Humanism is love, compassion, mercy, humanity, humanism, devotion. Over the years, the greatest path to humanism has been educated and trained. The main purpose of education, upbringing is to teach people to become human beings. So, as a parent, teacher, administrator, we must bring humanity in the future. Humanism is the basic principle of state policy. As a result we can say that humanization in education is the formation of education in accordance with the student's wishes and desires.

Суть и содержание концепции гуманистического образования

Резюме

В статье основное внимание уделяется концепции гуманизма в образовании и принципу гуманизма. Гуманизм - это любовь, сострадание, милосердие, человечность, гуманизм, преданность. На протяжении многих лет величайший путь к гуманизму получил образование и обучение. Основная цель образования, воспитания - научить людей становиться людьми. Итак, как родитель, учитель, администратор, мы должны принести человечество в будущем. Гуманизм - это основной принцип государственной политики. В результате мы можем сказать, что гуманизация в образовании - это образование в соответствии с пожеланиями и желаниями ученика.